

Vajon az unokáink is ismerni fogják? – Nemzetiségi értékek megőrzésének helyzetképe a hazai lakosság körében

*Will our grandchildren know it too? – The state of conservation of
ethnic values among the national population*

Szeidl Klaudia¹

Absztrakt: Egy ország globális és lokális kulturális kínálata nagymértékben függ a társadalom összetettségétől, hiszen az egyedi szokásvilággal rendelkező népcsoportok nagyban meghatározzák a desztináció egyediségét, vagyis a turisztikai attrakciókínálat változatosságát. Az elmúlt évek trendváltásai hatására joggal merül fel a kérdés, hogy vajon az unokáink ismerni fogják a jelenleg még élő hagyományokat? A kutatás eredményeként felvázolásra kerül a nemzetiségi értékek turisztikai megjelenésük és hasznosításuk. Továbbá a kérdőíves felmérés rávilágít a társadalom nemzetiségi értékmegőrző szerepvállalására.

Kulcsszavak: társadalmi felelősségvállalás, nemzetiségi értékek, kulturális turizmus

JEL-kódok: Z30, Z32

Abstract: Global and local cultural offer of a country is highly dependent on the complexity of the society, as ethnic groups having unique customs determine the uniqueness of a destination, i.e. the variety of tourist attractions. As a result of the trend changes of recent years, the question rightly arises: will our grandchildren be familiar with the traditions that are still alive today? As a result of the research, the

¹ Dr. SZEIDL Klaudia PhD adjunktus [Senior Lecturer]

(<https://orcid.org/0000-0002-5581-3645>)

Budapesti Gazdasági Egyetem Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Kar
[Budapest Business School Faculty of Commerce, Hospitality and Tourism]

(szeidl.klaudia@uni-bge.hu)

appearance and utilization of nationality values in tourism will be outlined. Furthermore, the questionnaire survey highlights the role of society in preserving national values.

Keywords: *social responsibility, nationality values, cultural tourism*

JEL Codes: *Z30, Z32*

Bevezetés

A turizmus összetett rendszerének egyik központi pillére a kulturális turizmus. Köztudott, hogy a kultúra az egyik elsődleges motivációként jelenik meg az utazók körében, hiszen az eltérő kultúrák megismerése iránti vágy a turisták millióit indít útra az egész világon. A globális kulturális trendeken túl egyre erősebbé vált a helyi értékek iránti érdeklődés, a korábbi attrakció orientált keresletet mára felváltotta az élménykereső utazók köre. Az elmúlt évtizedekben végbemenő technológiai fejlődés hatására az élmény fogalma hangsúlyosabb szerepet kapott mind a gazdasági életben, mind pedig a fogyasztók mindennapjaiban, amely a keresleti trendek átalakulásához vezetett. A késő modern társadalom struktúrájában kollektív alapmotivációvá vált az élményorientáltság (Rátz, 2012). A mai élményorientált turisták egyre jobban érdeklődnek a helyi lakosság kultúrája, autentikus életmódjának megismerése iránt, mely lehetővé teszi, hogy a turistákat olyan kulturális attrakciókhoz vonzzák, mint az örökségi helyszínek, múzeumok, galériák, skanzenek, tájházak, hagyományőrző fesztiválok. Ezek a helyszínek az adott nemzetiségre jellemző tárgyi és szellemi kulturális elemeket gyűjteményekbe rendezve tárják a nagyközönség elé (Yang, 2011). A lokalitás, az egyéni értékek előtérbe kerülését tovább növelte a 2020-ban kitört COVID-19 világjárvány okozta pandémia, hiszen az elmúlt néhány évben a számos korlátozó intézkedések közvetett és közvetlen hatására a turizmus térképen újra megjelentek azok a települések, amelyek önmagukban nem rendelkeznek olyan mértékű attrakcióval, hogy versenyképessége számottevő legyen a turizmus piacán. A kulturális kínálat összetettsége tükrében hazánk kedvező helyzetben van. Az ország kulturális sokszínűségét bemutató értéktárat a magyarsághoz hasonlóan a hazai nemzetiségek is legalább annyira gazdagítják.

A mai felgyorsult, rohanó életben tárogan értelmezhető az örökség, az érték megjelenése. Feltételezhetően a lakosság jelentős aránya tudatában

van az örökségek létével, megőrzésének fontosságával, de joggal vetődik fel a kérdés, hogy vajon az unokáink is ismerni fogják-e még a jelenkor evidenciának vélt értékeit? Jelen kutatás a nemzetiségi értékek turisztikai megjelenését és hasznosítását kívánja vizsgálni, továbbá a hazai lakosságnak az értékek ápolásának és továbbörökítéséhez vállalt felelőségét a hazai lakosságnak. Továbbá az alkalmazott kutatás segítségével választ keresve, arra, hogy megjelenik-e a nemzetiségi érték a megkérdezettek hétköznapi szokásrendjében?, ha igen, akkor ezek milyen formában?, milyen szerepet képviselnek a nemzetiségi értékeket prezentáló hazai nemzeti fesztiválok a kitöltők érdeklődésében és szabadidőeltöltésében?, végezetül milyen értékeket tart fontosnak a válaszadók köre, melyeket érdemes és célszerű tovább örökíteni a jövő generáció számára.

Nemzetiségi értékek megjelenése a turizmushoz

A nemzetiségi kultúra értelmezése

A Kárpát-medence szívében elhelyezkedő Magyarország a több, mint 1000 éves fennállása alatt mindvégig soknemzetiségű országnak tekinthető, hiszen már a honfoglalást követő évtizedekben újabb és újabb népcsoportok jelentek meg az ország területén (Szeidl–Aubert, 2021). A nemzetiség fogalmának lehatárolása a nemzetközi szakirodalomban merőben eltérő, sok esetben hazai viszonylatban nem tekinthető releváns gondolatnak. Hazánkban a nemzetiség fogalmát a nemzetiségi jogairól szóló 2011. évi CLXXIX. tv. 1 § (1) bekezdése pontosan meghatározza, miszerint Magyarországon nemzetiségnek tekintendő „minden olyan népcsoport, amely az állam lakossága körében számszerű kisebbségben van, a lakosság többi részétől saját nyelve, kultúrája és hagyományai különböztetik meg, egyben olyan összetartozás-tudatról tesz bizonyosságot, amely mindezek megőrzésére, történelmileg kialakult közösségeik érdekeinek kifejezésére és védelmére irányul” (2011. évi CLXXIX tv. 1 § (1) törvény a Magyarország nemzetiségi jogairól, 2011). E törvény értelmében jelenleg Magyarország területén összesen 13 törvényileg elismert nemzetiség él: a görög, a horvát, a lengyel, a német, az örmény, a roma², a román, a ruszin, a szerb, a szlovák, a szlovén és az ukrán (2011. évi CLXXIX törvény a Magyarország nemzetiségi jogairól, 2011).

² A 2011. évi CLXXIX tv. 1 § (3) 1. melléklet értelmében a korábbi cigány (románi, beás) népcsoportot a továbbiakban roma elnevezés illeti.

A kultúra a latin eredetű „colere” igére vezethető vissza, amely alatt a művelést, mint földművelést értették, majd az idő múlásával a művelést, mint szellemi értelmében használták (Jones, 2009). A kultúra szó jelentése az emberiség fejlődésével párhuzamosan folyamatosan változott. A különböző filozófiai irányzatok, és történelmi korok gondolkodói eltérően értelmezték a kultúrát, mint fogalmat. Napjainkban a kultúrát a tudományelméleti irányzatok eltérő szemléletmódjából fakadóan igen sokrétűen értelmezhetjük. A társadalomkutatók nagy része Tylor 1871-ben megfogalmazott definícióját tartja az iránymutatónak, miszerint a kultúra „egy olyan komplex egész, amely magába foglalja a tudást, a hitet, a művészeteket, az erkölcsöket, a jogrendet, a szokásokat és minden olyan képességet, amelyet az ember a társadalom részeként sajátított el” (Tylor, 1871:471). A funkcionalista irányzat neves képviselője, Malinowski (1939) szerint „a kultúra lényegében egy eszköztár, aminek segítségével az ember megbirkózhat azokkal a konkrét problémákkal, amikkel szembe találja magát a környezetében igényei kielégítése közben” (Malinowski, 1939:149). A Magyar Értelmező Kéziszótár szerint a kultúra „az emberiség által létrehozott anyagi és szellemi értékek összessége. A művelődésnek valamely területe, illetve valamely korszakban, valamely népnél való megnyilvánulása” (Juhász, 1972:485). Az említett definíciók eltérő megközelítését figyelembe véve véleményem szerint napjainkban az UNESCO által kibocsájtott kultúra fogalma tekinthető elfogadhatónak miszerint „...a kultúrát egy társadalmat, vagy szociális csoportot körülvevő, egyedi szellemi, anyagi, intellektuális és érzelmi vonások, továbbá a művészet, az irodalom, az életvitel, az együttélés módja, az értékrend, a hagyományok és hiedelmek összességének kell tekintenünk...” (UNESCO, 2001).

A kultúra egy társadalmi csoporton belül generációról generációra öröklődik (Kondor, 2003). A kultúra minden eleme valahonnan származik, és valamely irányba terjed tovább. A terjedés intenzitásában térbeli eltéréseket figyelhetünk meg, melynek eredményeként a mai világunk sokszínűsége értelmezhető. A kultúra elemeit egy hármas osztályozású rendszerbe sorolhatjuk, mely a technológiai alrendszerből (az emberiség által használt tárgyak), a társadalmi alrendszerből (viselkedésminták) és az ideológiai alrendszerből (hit, tudás, tudományos gondolkodás) épül fel (Trócsányi, 2005). E rendszer központi metszeteként jelenhet meg a kulturális örökség, mely egyrészt szoros kapcsolatban áll a társadalmi alrendszer elemeivel, másrészt az egyes társadalmi csoportokra jellemző építészeti stílusjegyek és az életformájukból adódó használati tárgyak révén összeköttetésben áll

a technológiai alrendszerrel. A kulturális örökség részeként említendő hagyományok kialakulása és továbbadása jelentős mértékben összefügg az adott népcsoport hitvilágával, amely az ideológiai alrendszer elemeihez tartozik. A szerző meglátása szerint a kulturális örökség létrejöttében, formálódásában és fenntartásában mind három alrendszer befolyással bír.

Az örökség fogalmának értelmezése meglehetősen szubjektív, hiszen az adott kulturális közösség megítélése, identitása és értékrendszere jelentős mértékben meghatározza, hogy az adott országban, az adott nemzet számára mi számít örökségnek (Pap, 2014). Ennek függvényében örökségi értékek tekinthető mindaz, amit egy közösség az utókor számára megőrzésre és átadásra érdemesnek tart, legyen akár épület, tárgy, hagyomány vagy szokás (Puczkó–Rátz, 2017). „...Így az örökség összekapcsolódik az emlékezettel, mindkettő az identitás része, amit meg kell keresni, elő kell ásni, meg kell őrizni, vagy újra fel kell fedezni...” (Sulyok, 2005:47). Hazánkban a rendszerváltást követően nagy figyelmet fordítottak a nemzeti kulturális örökség jogszabályi védelmének megalkotására. Így a 2001. évi LXIV. a kulturális örökség védelméről szóló törvény értelmében „*kulturális örökségünk hazánk múltjának és jelenének pótolhatatlan, egyedi és meg nem újítható forrása, a nemzeti és az egyetemes kultúra elválaszthatatlan összetevője...a kulturális örökség elemei: a régészeti örökség, a hadtörténeti örökség régészeti módszerekkel kutatható elemei, a műemléki értékek, a nemzeti emlékhely, a kiemelt nemzeti emlékhely és annak 61/I. § (3a) bekezdése szerinti településkép-védelmi környezete, valamint a kulturális javak*” (Irimiás, 2018). Összességében megállapítható, hogy örökség a múltat képviseli a jelenben (Hewison, 1989).

Etnikai/nemzetiségi turizmus elméleti aspektusai

Egy desztináció kulturális szerepvállalását jelentős mértékben befolyásolja a térségben élő nemzetiségekhez kötődő vonzerők. A nemzetiségi identitás megőrzése irányuló tevékenységek a hagyományok újjáélesztésén túl a kulturális turizmus egy speciális formáját hívta életre (Horváth, 2018). A nemzetközi szakirodalom a társadalom egyes csoportjainak kultúrájának megismerésére célzott utazásokat az „ethnic tourism”, azaz az etnikai turizmusként definiálja. Az elnevezés megjelenése Smith (1977) nevéhez köthető, aki azt a bennszülött, egzotikus népek kultúrája és szokásai iránti érdeklődéssel hozta összefüggésbe (Smith, 2003). Néhány évtizeddel később Harron és Weiler (1992) következőképpen definiálta az etnikai turizmust: „egy olyan utazás, mely során az egyén motivációja a más etnikai vagy kul-

turális háttérrel rendelkező csoportokkal való közvetlen és autentikus kapcsolat kialakítása” (Szeidl–Aubert, 2020:183). Az etnikai turizmust a résztvevők hovatarozása alapján két típusra oszthatjuk. Az egyik típus az egzotikus kultúrák iránt érdeklődő egyének utazásait foglalja magába, ahol az életviteli, az életmódbeli másság és az eltérő hagyományok jelentik a fő vonzerőt (Harron–Weiler, 1992; Horváth, 2010). Ez természetesen nem csak interkontinentális utazások esetében igaz, hanem egy adott országon belül is beszélhetünk etnikai turizmusról, mint például Magyarország délvidekén található baranyai sváb falvak, mohácsi sokacok és bunyevácok által generált turizmus esetében (Szeidl–Aubert, 2019; Csapó–Matesz, 2007). A másik típus a „visiting friends and relatives”, vagyis a VFR-turizmus, melynek keretében az utazók a rokonaikat, barátait látogatják meg, vagy saját etnikumát kívánja felfedezni más területeken. Ez esetben a fő motiváció az etnikai újraegyesülés, a közös gyökerek, a saját származás és örökség megismerése, vagyis az etnicitás átélése (Szeidl–Aubert, 2019).

A magyarországi nemzetiségi értékekre összpontosító turizmus vizsgálata során Smith (1977) által megfogalmazott etnikai turizmus megnevezés nem tekinthető maximálisan helytállóknak, hiszen a nemzetiségi kultúrák között nem mutatható ki olyan radikális eltérés, mint az egyes egzotikus népek tekintetében. Ennek értelmében az etnikai turizmus helyett a nemzetiségi turizmus elnevezés a javasolt. Szeidl és Aubert (2020) megfogalmazásában „nemzetiségi turizmus alatt a turisztikai célú utazások azon része értendő, melyek során a turista motivációja az adott desztinációban élő nemzetiségek értékeinek, kultúrájának, hagyományainak a megismerése, továbbá az ezeket bemutató fesztiválokra való részvétel” (Szeidl–Aubert, 2020:195). Nemzetiségi vonzerőnek tekinthető minden olyan szellemi és épített attrakció, mely bemutatja az adott nemzetiség kultúráját, a vonzerők felkeresésével a látogatók betekintést nyernek a nemzetiségek életmódjába, megismerik a hagyományait és népszokásait (Szeidl–Aubert, 2020). Michalkó és Horváth (2014) értelmezésében az etnikai turizmus a VRF-hez, vagyis a rokon- és barátlátogató turizmussal áll szoros összefüggésben, ebből kifolyólag statisztikailag nehezen, vagy legtöbbször esetében egyáltalán nem mutatható ki a turisztikai kereslet mértéke, hiszen a vendégek a láthatatlan turizmus részeként jelennek meg a turisztikai piacon (Michalkó–Horváth, 2014).

Nemzetiségi értékek a turisztikai kínálatban

Magyarország a természeti értékek mellett számos kultúrtörténeti emlékekkel rendelkezik, melyek közül kiemelendő a hagyományos népi életmód-

hoz kapcsolódó épített és szellemi örökség gazdag tárháza (Szeidl–Aubert, 2020). A 1. táblázatban összefoglalásra kerülnek a nemzetiségi értékek típusai, miszerint az egyes néprajzi kategóriákon belül milyen formákban jelennek meg a nemzetiségi kultúrára jellemző örökségek.

1. táblázat: A nemzetiségi értékek kategorizálása

1. Az épített környezet értékei		
Nemzetiségi építészet	Lakóházak Gazdasági épületek Középületek Szakreális épületek, helyek Ipari épületek	<i>pl.: kontyostető, nádtető, tornác, fachwerk</i> <i>pl.: présház, goré, csűr, kerek kút</i> <i>pl.: csárda</i> <i>pl.: harangláb, fatornyos templom</i> <i>pl.: vízimalom, szélmalom, kovácsműhely</i>
2. Gasztronómia értékei		
Nemzetiségi ételek és italok	Népi növényi ételek Népi húsos ételek Népi italok	<i>pl.: lepények, kásák, sütemények, rétesek</i> <i>pl.: kolbász, készételek, egytálételek</i> <i>pl.: bor, pálinka, gyümölcsle, szörp</i>
Gasztrókultúra	Népi fűszerek Helyi termékek Nyersanyag feldolgozás	<i>pl.: paprika</i> <i>pl.: medvehagyma, méz, sajt, lekvár stb.</i> <i>pl.: aszalás, füstölés</i>
3. A kézművesség értékei		
Mesterség	Fafaragás Szöttekés, hímzések Fazekasság Bútorművesség Díszítőművészet	<i>pl.: maszkfaragás, játékkészítés</i> <i>pl.: kékfestés, tradicionális motívumok</i> <i>pl.: edények, használati tárgyak</i> <i>pl.: bútorfestés, ládakészítés</i> <i>pl.: tojásfestés, porcelánfestés</i>
Hagyományos technikák	Ékszerkészítés Tárgykészítés	<i>pl.: nyakék, párta,</i> <i>pl.: nemezelés, gyertyaöntés</i>
4. A népviselet értékei		
	Alapanyagok Népviselet elemei Kiegészítők	<i>pl.: kender, gyapjú, bőr feldolgozása</i> <i>pl.: alsó- és felső ruházat, csizma, pacsker</i> <i>pl.: kendő, hajdís, kötény, párta, hajviselet, bajusz, nyakék,</i>
5. Szellemi kultúra		
A szellemi műveltség kifejező eszköze	Nyelv és nyelvjárások Népzene – népi hangszerek Néptánc Népdal	<i>pl.: palóc, sváb, bunyevác,</i> <i>pl.: dallam, hangszerelés</i> <i>pl.: táncház, tradicionális lépések</i> <i>pl.: pásztordalok, bordalok</i> <i>pl.: lakodalom</i>
Népszokások	Az emberi élet szokásos ünnepei Naptári évhez kötött szokások Munka szokásvilága	<i>pl.: húsvéti, betlehemezés, busójárás</i> <i>pl.: szüret, aratás, tollfosztás, disznóvágás</i>

Forrás: Balassa–Ortutay (1979) és Bazsika–Gyuricza (2011:46-47) néprajzi rendszerének felhasználásával saját szerkesztés, 2022

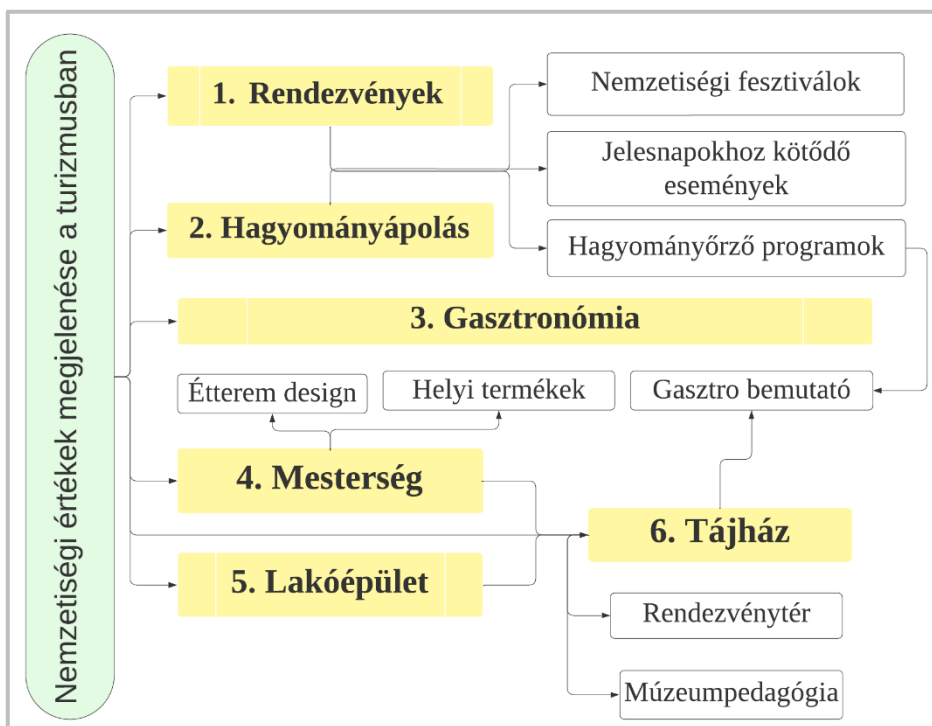
A kulturális turizmus komplexitásából fakadóan a turisztikai termékeit már több szempont szerint csoportosították, azonban legtöbb esetben a vonzerők jellemzői alapján kerülnek kategorizálásra (Puczkó & Rátz, 2000). A kulturális turizmus a vonzerők alapján az alábbi három csoportba sorolhatóak:

- épített és tárgyi értékek, melyek közvetlenül emberi közreműködés nélkül hasznosíthatóak és élvezhetőek (pl.: épületek, művészeti alkotások),
- egy adott desztináció lakosságának a mindennapi élethez kapcsolódó kulturális értékei (pl.: életmód, szokások, hagyományok, gasztronómia),
- megelevenített események, fesztiválok, karneválok, hagyományörző rendezvények (Jászberényi, 2014).

Az említett felsorolás vezérfonalát követve az 1. ábrán látható a hazai nemzetiségekhez kapcsolódó örökségi értékek turisztikai kínálatban való megjelenésének formái, illetve annak potenciális lehetőségei. Turisztikai hasznosítás szempontjából a múlt emlékeit őrző és bemutató értékek öt kategóriában jelennek meg a kínálatban:

- **rendezvények:** a gyűjtőkategóriaként is értelmezhető rendezvények közé sorolandó minden olyan esemény, amelyen valamilyen formában megjelennek a nemzetiségi értékek, legyen az akár kulturális program, kézműves vásár, gasztronómiai kínálat stb. Az esemény nagyságától és tematikától függően elkülöníthetünk további három alcsoportot:
 - a komplex kínálattal rendelkező *nemzetiségi fesztiválokat* (pl.: Országos Képfestő Fesztivál (Nagynyárád) Summerfest (Százhalombatta) Fekedi Dunamenti Svábok Stifolder Fesztiválja (Feked), KeveFest (Ráckeve)),
 - a különféle *jelesnapokhoz és ünnepnapokhoz kapcsolódó eseményeket* (pl.: farsang, húsvét, aratás, szüret, advent stb.),
 - a kisebb vonzerőjű, de annál jelentősebb *hagyományörző programokat* (pl.: bál, táncház, kézműves foglalkozás, mesterségek bemutatója stb.).
- **hagyományápolás:** a nemzetiségi programkínálatát biztosító civil szervezetek a hagyományápolás katalizátorai, hiszen a tánccsoportok, népzenezők és népdalkörök színesítik a hagyományörző rendezvényeket, a közösségek nélkül számottevően nem jelennének meg az értékek a turisztikai kínálatban.

- **gasztronómia:** az egyedi és változatos kínálattal rendelkező nemzetiségi gasztrókultúra több platformon is megjelenik. A hagyományörző rendezvényekhez szorosan kapcsolódó gasztro bemutatók/gasztrofesztiválok, melyek lehetővé teszik a látogatók számára a helyi közösség étel- és italkultúrájának a megismerését, valamint a látványfőzések révén interaktív élménynek lehetnek részesei. Ezen felül ki kell emelni a helyi termékek körét, mivel számos nemzetiségi termék megvásárolható a helyi termék piacokon, illetve a fesztiválokon. Számos vendéglátó egység design elemei közt megjelennek a nemzetiségekhez köthető régi konyhai eszközök, szerszámok és használati tárgyak.
- **mesterség:** a máig fennmaradt régi mesterségek árucikkei szintén számos desztinációban bővítik a helyi termék kínálatot (kékfestő, kovács, bördíszműves, fazekas, gyertyaöntő, kosárfonó stb.). A 18-19. századi mesterségek emlékeit és fennmaradt eszközeit elősoronban a tájházakban ismerhetik meg a látogatók.
- **lakóépületek:** a nemzetiségi építészetre jellemző vonások és épületek nagymértékben meghatározzák az egyes települések arculatát és településképét, valamint akár egész desztinációk jelképévé válhatnak, mint pl.: a dél-dunántúli régió keleti részén található Schwäbische Türkei falvai, Őrség, Pilis, Drávamente stb.
- **tájház:** a nemzetiségi értéktár komplex megjelenését biztosító tájház egyszerre őrzi és bemutatja a szellemi és az épített örökséget, hiszen a nemzetiségi kultúrához kapcsolódó szokásvilágot, hagyományokat, életmódot és mindennapok teendőit autentikus épített környezetben tárja a látogatók elé. A tájházban őrzött és bemutatott tárgyasult nemzetiség kultúra jelentős szerepet játszik a közösség identitástudat formálódásában és erősítésében. A tájházak a muzeológiai alapfunkción túl kiemelkedően fontos színterei a nemzetiségi oktatásnak, a múzeumpedagógiának és egyfajta egyedi hangulatot biztosító rendezvényternek is tekinthető. A magyarországi tájház hálózat nemzetközi viszonylatban is példaértékű, egy ország sokszínű kultúrájának a megőrzésére, továbbadására, bemutatására és közösségi célú hasznosításra szolgál. Erről tesz tanúbizonyosságot, hogy a magyarországi tájház hálózat a 27/2015. (VI.2.) MvM a Világörökségi Várományos Helyszínek Jegyzékéről szóló rendelet határozata alapján felkerült az UNESCO Világörökség Várományos listájára.

1. ábra: Nemzetiségi értékek megjelenésének lehetőségei a turisztikai kínálatban

Forrás: Saját szerkesztés, 2022

Összeségében megállapítható, hogy a nemzetiségi értékek ugyan megjelennek a turisztikai kínálatban, de sok esetben nem tekinthető elsődleges turisztikai attrakciónak, ez alól kivételt képeznek az országos, illetve nemzetközi vonzerővel rendelkező nemzetiségi fesztiválok. Annak ellenére, hogy többnyire másodlagos vonzerőről beszélhetünk, mégis szerves részét képezik a vidéki desztinációk kínálatának, mellyel hozzájárulnak a térség egyediségének és sokszínűségének növeléséhez.

Alkalmazott módszerek

A „nemzetiségi értékmegőrzés szerepe a hazai lakosság megítélésében” című tényfeltáró kutatás keretében a kvantitatív vizsgálatot egy kérdőíves felmérés alkalmazásával végeztem el. Az alkalmazott módszer kiválasztásának fő indoka a nagyobb mintanagyság lekérdezésének kezelhetősége,

valamint a mintavételi terület semlegességének biztosítása. A felmérés kiemelt célja, hogy a mintavétel ne korlátozódjon egy-egy településeggyüttesre, desztinációra, mely véleményem szerint jelentős mértékű torzítást okozhat.

A nemzetiségi értékmegőrzés feltárására vonatkozó kérdőív lekérdezése online formában zajlott. A felmérés fő célja, hogy feltérképezze a nemzetiségi értékmegőrzésének helyzetképét és azok továbbadásának megítélését a hazai lakosság körében. A kérdőív a demográfiai változókon túl az alábbi kérdéskörökre irányult:

- nemzetiségi értékek ismertségének és megjelenési formáinak felmérése,
- a nemzetiségi értékfogyasztás szokásvizsgálata,
- a nemzetiségi értékeket bemutató és megőrző fesztivál látogatási szokások megismerése,
- nemzetiségi értékmegőrzés formáinak megítélése.

A felmérés záró kérdésköre a kitöltő általános megítélésére irányult, mely során az előre meghatározott állításokkal való egyetértés mértékéről kérdeztem. A minta nem tekinthető reprezentatív felmérés eredményének, hiszen a lekérdezés módja ezt nem teszi lehetővé. Ugyanakkor az elemszám relevanciája kiindulópontként szolgálhat további kutatásoknak, valamint a felmérés eredménye rávilágít azon kritikus pontok körére, melyek a jövőben átgondolást és esetenként gyakorlati megoldást igényelnek.

A kérdőív 2022. május 15. és 2022. november 15. között volt elérhető, mely idő alatt összesen 872 db válasz érkezett, melyből 846 db volt értékelhető. A kérdőív megosztása a közösségi önkormányzatok és kulturális szervezetek, valamint az országos turisztikai szervezetek. A kutatói kérdések megválaszolása háromfázisú felméréssel zajlik, melynek első lépésben történő alapkutatás részeredményei kerülnek a továbbiakban bemutatásra és elemzésre.

Minta demográfiai jellemzői

A megkérdezettek demográfiai összetételét tekintve elmondható, hogy az általános trendekhez igazodva többségében női válaszok érkeztek. A korosztályos eloszlásból megállapítható, hogy a felmérésben alkalmazott közösségi média felhasználói körében a fiatalok már alacsonyabb számban vannak aktívan jelen. A kitöltők jelentős többsége 30-49 év közötti, melyből feltételezhető, hogy a transzgeneráció tagjaiként testközelből élhették meg a nemzetiségi értékek újjáélesztését és azok hétköznapi életükben betöltött jelenét.

2. táblázat: Kérdőíves felmérésben résztvevők demográfiai jellemzői

DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐK				
Nemi eloszlás				
nő: 69%	férfi: 29%		nincs adat: 2%	
Életkor eloszlása				
18 év alatt: 2,9%	18-29 év között: 16,4%	30-49 év között: 41,5%	50-65 év között: 21,8%	66 év felett: 17,4%
Iskolai végzettség eloszlása				
alapfokú végzettség: 2,8%		középfokú végzettség: 61%		felsőfokú végzettség: 36,2%
Lakókörnyezet				
főváros: 14,2%	megyei jogú város: 11,9%	város: 49%	falu: 24,9%	

Forrás: Saját felmérés, 2022

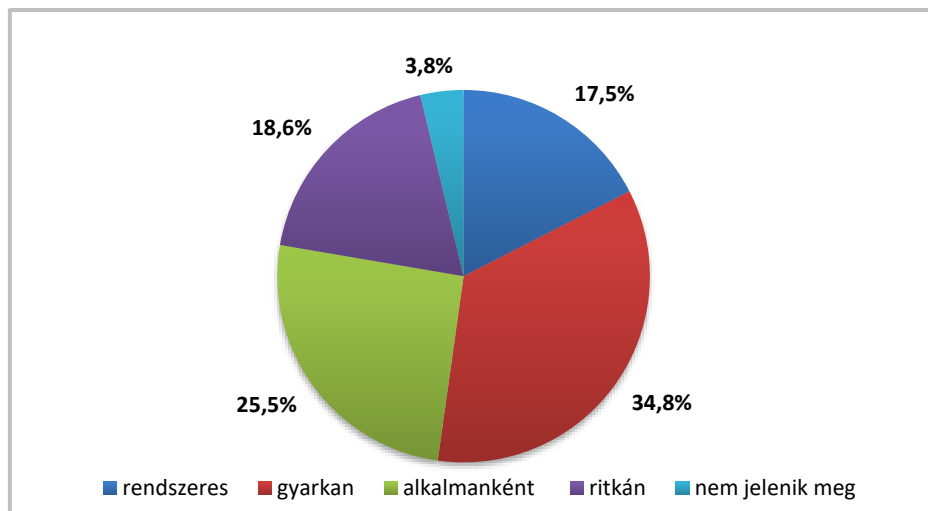
Kutatási eredmény

A nemzetiségi értékek számos desztináció kínálatában előkelő helyen szerepelnek, de érdemes a jelen pillanatán túl a jövőre is gondolni. A mai felgyorsult rohanó világban a fiatal generáció számára már nem feltétlenül jelent értéket a nagyszülők, dédszülők szokásvilága, használati tárgyai, vagyis a nemzetiségi kultúra. Éppen ezért fontos felhívni a figyelmet a régmúlt idők értékeinek nem csak a megőrzésére, hanem a továbbadására is. Hiszen, ha a jelenkor nem ápolja és nem örökíti tovább az örökségeket – legyen szó szellemi vagy épített örökségről – akkor rövid időn belül feledésbe merülhet a nemzetiségi kultúra, mely biztosítja a hazai kulturális élet sokszínűségét.

A kutatás során lefolytatott kérdőíves felmérés fókuszában a hazai lakosság nemzetiségi értékmegőrző szerepvállalásának feltárása állt. A vizsgálat elsősorban az értékek meghatározására és azokkal kapcsolatos szokásokra irányult. A nemzetiségi fesztiválok az egyik legelterjedtebb platform a hagyományok megismertetésére és továbbadására, ezért a felmérés keretében külön kérdésblokk vonatkozott a megkérdezettek nemzetiségi fesztivállátogatás szokásaira.

A válaszadók több mint felének az életében rendszeresen (17,5%) vagy gyakran (34,8%) megjelenik a hagyományápolás (2. ábra), mely többnyire a nemzetiségi étel-italfogyasztás (59,7%) és készítés, nemzetiségi fesztiválokon (49,6%) és hagyományörző programokon (táncház,

koncert) (56,2%) való részvétel formájában jelenik meg. A megkérdezettek 25,5%-ának már csak alkalmanként, elsősorban az ünnepnapokon kerül előtérbe a nemzetiségi hagyományok, míg 3,8%-ának egyáltalán nem fordulnak elő a mindennapjaikban a tradíciók. Az alacsony előfordulási arányt a válaszadók a nemzetiségi értékek ismertségének és az érdeklődés hiányával indokolták.

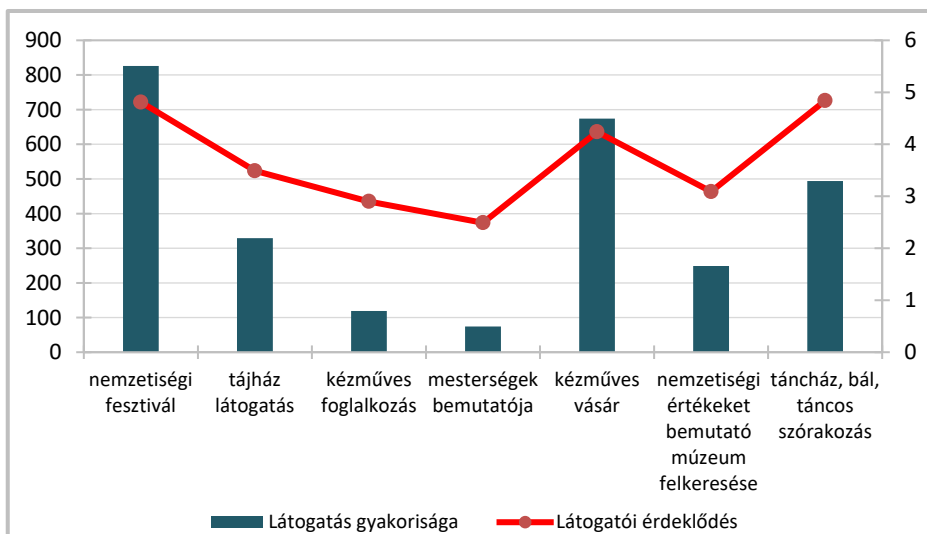
2. ábra: Hagományápolás gyakorisága a megkérdezettek körében

Forrás: Saját felmérés, 2022

A nemzetiségi értékek iránti érdeklődés túlnyomóan a nemzetiségi fesztiválok és a kézműves vásárok felkeresésében nyilvánul meg (3. ábra). E két megjelenési forma a látogatás gyakoriságában is kimagasló helyen szerepel. A visszajelzők nagy érdeklődést mutatnak a tánccal egybekötött szórakoztató eseményekre, azonban a látogatás gyakorisága már jóval alacsonyabb. Ennek hátterében a visszajelzések szerint a megkérdezettek lakhelyén és annak közvetlen környezetében alacsonyabb számban érhetőek el az ilyen típusú programok. Szintén hasonló eltérést mutat a tájházak és nemzetiségi értékeket bemutató múzeumok látogatása. A legkisebb érdeklődést a mesterségek bemutatója kapta, mely a programok alacsony számával és korlátozott előfordulásával is indokolható.

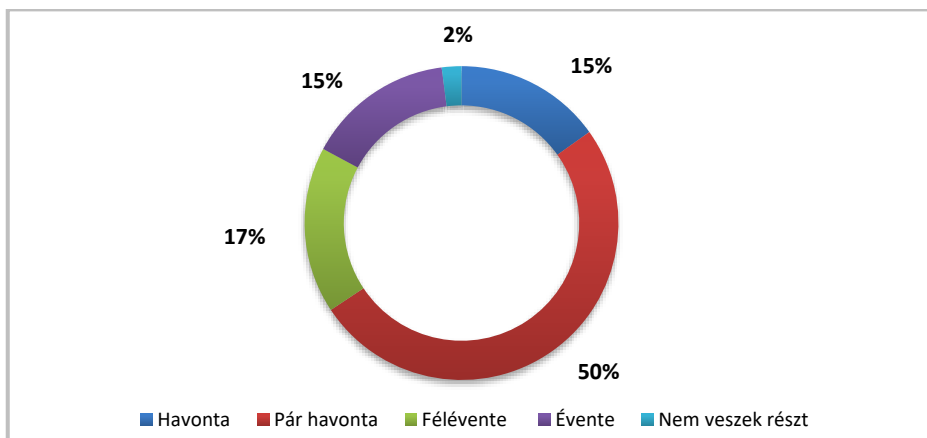
A válaszadók 15%-a havi rendszerességgel, valamint 50%-a pár havonta ellátogat valamilyen nemzetiségi fesztiválra (4. ábra). A szezonális eloszlást tekintve a kitöltők nyáron keresnek fel legszívesebben nemzetiségi eseményeket, további kiemelt időszakként említhető az ősz, mely

egyértelműen a szüreti időszakban jellemző borfesztiválokkal indokolható. A vendégek jellemzően a barátaikkal (58%) és a családtagjaival (31%) keresik fel az eseményeket. Az iskolatársakkal (1%), vagy a hagyományörző csoport (10%) tagjaival történő fesztivállátogatás elenyésző.

3. ábra: Nemzetiségi töltetű programok vonzereje a megkérdezettek körében

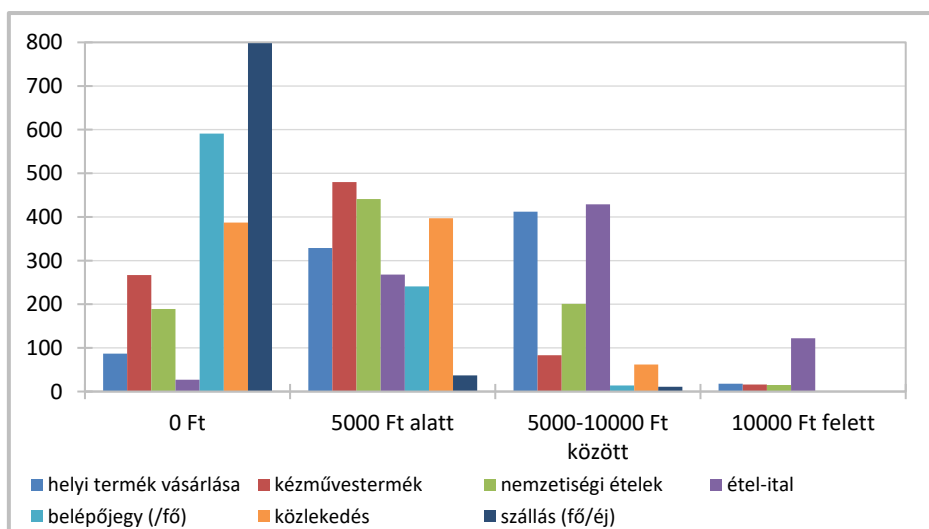
Forrás: Saját felmérés, 2022

4. ábra: Nemzetiségi fesztivállátogatás gyakorisága a válaszadók körében

Forrás: Saját felmérés, 2022

A megkérdezettek 47%-a utazik 30 km-nél kevesebbet egy fesztiválon való részvétel céljából, míg 18%-a hosszabb utat is megtenne egy nagyobb rendezvény miatt, amennyiben érdeklődésének megfelelő programkínálattal bír az esemény. A válaszadó nemzetiségi fesztiválokra való költségeinek eloszlását mutatja az 5. ábra, miszerint a legkevesebb szállásra, közlekedésre és belépőjegyre költenek a vendégek. Ezt alátámasztja az utazási hajlandóság és a nemzetiségi fesztiválok ingyenes programkínálata. A legnagyobb kereslet a nemzetiségi ételek és egyéb más gasztronómiai termék iránt mutatkozik, továbbá a lehetőségekhez és kínálatához mérten előszeretettel vásárolnak helyi terméket a látogatók egy-egy nemzetiségi fesztiválon való részvétel során.

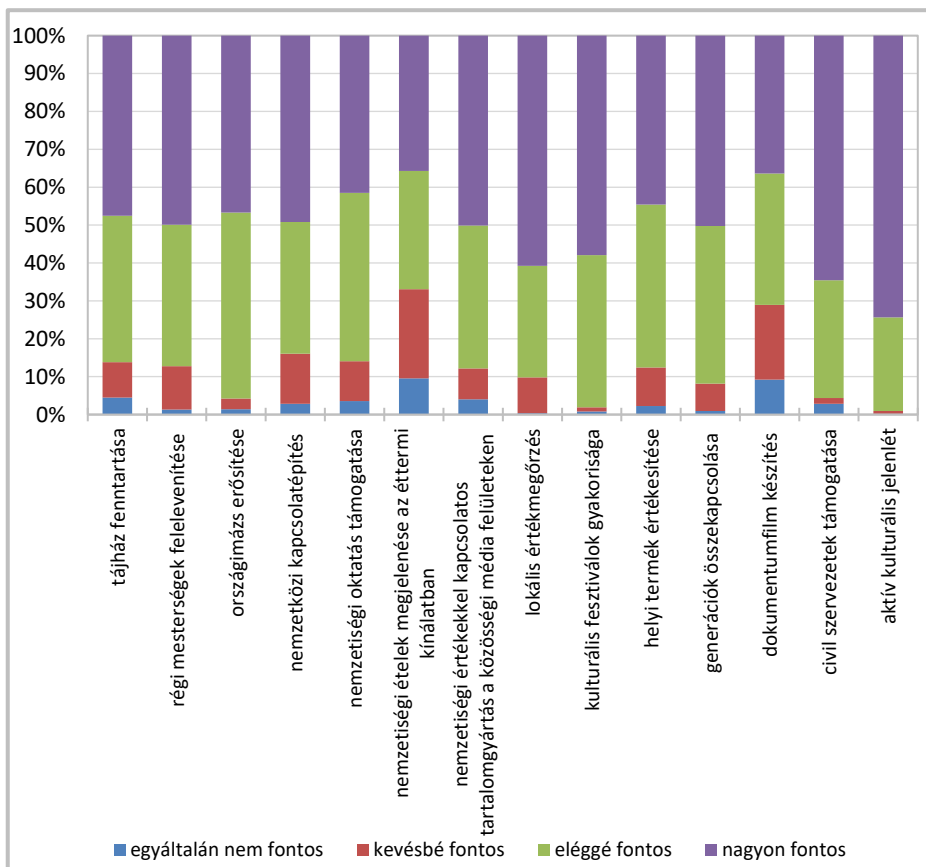

5. ábra: A válaszadók költési szokásának aránya a nemzetiségi fesztiválon

Forrás: Saját felmérés, 2022

Általánosságban elmondható, hogy a nemzetiségi értékmegőrzés kérdésében kiemelkedően fontos az aktív kulturális jelenléttel párosuló lokális értékmegőrzés nemzetiségi fesztiválokra való bemutatása, valamint az ezt biztosító civil szervezetek támogatása. Emellett nagy hangsúly szerepel a régi mesterségek felelevenítésén és a nemzetiségi értékekkel kapcsolatos tartalomgyártáson a közösségi média egyes felületein. Az anyaországokkal való kapcsolattartás hozzájárul a nemzetközi kapcsolatépítéshez. Mind emellett országépítő, imázsépítő hatással is bír. A válaszadók

körében kevésbé fontos tényezőként került említésre a dokumentumfilm készítés és a nemzetiségi gasztronómiai éttermi környezetben való megjelenése (6. ábra).

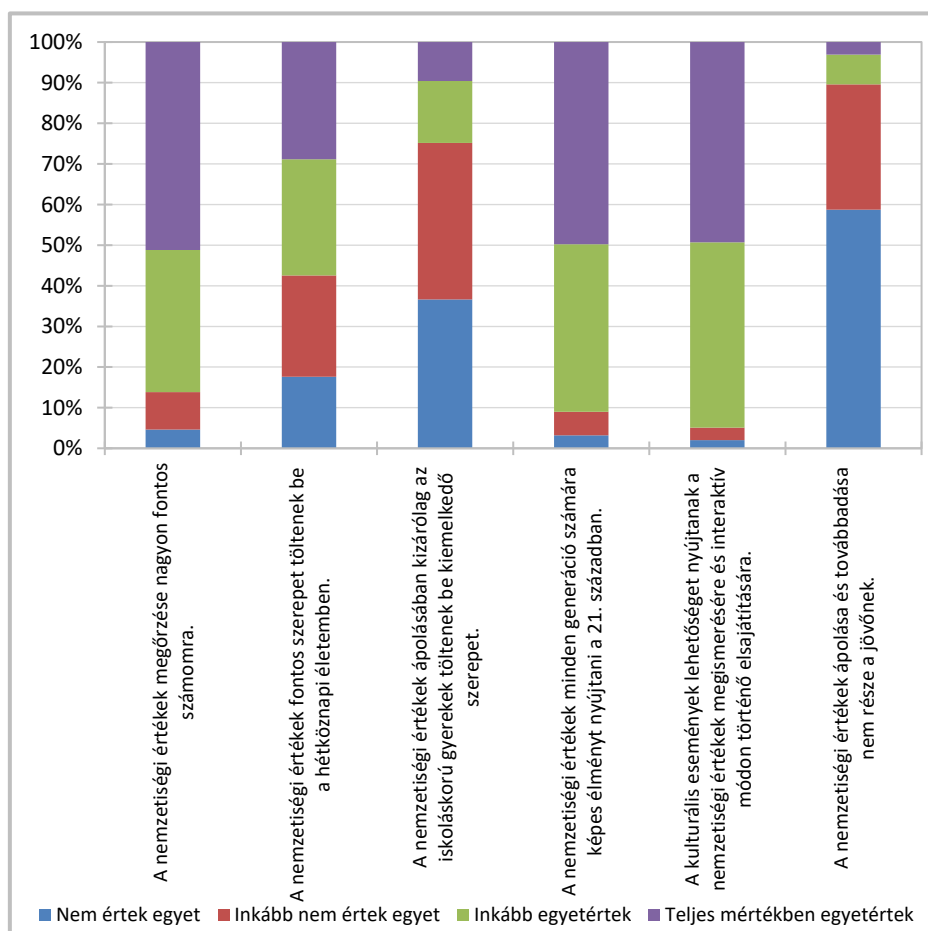

6. ábra: Mennyire tartja fontosnak az alábbi tényezőket a nemzetiségi értékmegőrzés szempontjából? kérdésre érkezett válaszok eloszlása

Forrás: Saját felmérés, 2022

A 7. ábrán látható megállapítások elsősorban nemzetiségi értékekkel kapcsolatos társadalmi felelősségvállalásra összpontosult. Az előre összeállított megállapítások felével a kitöltők >50%-ban teljes mértékben egyetértettek, miszerint a számára nagyon fontosak a nemzetiségi értékek megőrzése, amelyek a jelenkorban minden generáció számára képes az

élményújtásra. Továbbá egyetértésüket fejezték ki, arról, hogy a kulturális események a legnagyobb potenciállal rendelkező lehetőség a nemzetiségi értékek megismerésére és interaktív módon történő elsajátítására. Azonban az értékek hétköznapi életben való megjelenése már kevésbé jellemző. A megkérdezettek egyáltalán nem értenek egyet azzal, hogy a nemzetiségi értékek ápolásában kizárólag az iskoláskorú gyerekek töltenek be kiemelkedő szerepet. Végezetül a kitöltők véleménye szerint a nemzetiségi értékek megőrzése és továbbadása igenis fontos és a jövőnk részeként értelmezhető.

7. ábra: A felsorolt állításokkal való egyetértés mértékének eloszlása a válaszadók körében

Forrás: Saját felmérés, 2022

Következtetések

Napjaink turisztikai piacán egyfajta trendváltás figyelhető meg, miszerint a korábbi attrakcióorientált kereslet motivációját felváltja az élményszerzés igényének a kielégítése. Az élményorientált turisztikai kereslet körében előtérbe kerültek a lokalitást, a társadalmi értékrendszert, az autentikus szokásvilágot tolmácsoló attrakciók és programok, melyek az egyén tudástárának bővítésén túl valódi élményt biztosítanak a látogató számára. A keresleti motiváció megváltozásának hatására a figyelem fókuszpontjába került a kulturális turizmus nemzetközi trendekhez (pl.: multigenerációs utazások, „meet the locals”, személyre szabottság, slow turizmus stb.) illeszkedő elemei. Ide sorolható például egy adott desztinációban élő népcsoport kulturális sajátosságainak a megismerése, legyen szó akár szellemi akár épített örökségről. Az idő múlásával megjelenő modernizáció hatására az ezeréves kultúra sokszínűségét eredményező népi szokásvilág hazánk egyik legféltettebb kincsévé vált. Fontos kiemelni, hogy egy-egy népcsoport, nemzetiség vagy hagyományörző közösség fennmaradásához és aktivitásához nélkülözhetetlen egy olyan szervezeti háttér felállítása, mely munkájával hozzájárul a közösség összefogásához és biztosítja a szükséges feltételeket a tradíciók megőrzéséhez.

A felmérés alapján megállapítható, hogy hazánk lakossága nyitott és érdeklődést mutat a nemzetiségi értékek turizmusban való integrálására, ami elsősorban a nemzetiségi fesztiválok és rendezvények felkeresésének formájában nyilvánul meg. Fontosnak tartják a hagyományok ápolását és továbbadását, ugyanakkor a hétköznapi életükben ez csak ritkán, az ünnepek napjának alkalmával jelenik meg, mely megkérdőjelezi a nemzetiségi értékek továbbadásának és fennmaradásának a biztosítását.

Meglátásom szerint a nemzetiségi fesztiválok iránti érdeklődés egyfajta értékmentő szerepként is értelmezhető. A nemzetiségi kultúrára alapozott események pozitívuma hozzájárulnak a rendező település és térség turisztikai versenyképességének növeléséhez, növelik mind a hazai némettség mind pedig rendezvény otthonául szolgáló település ismertségét, erősítik az összetartozás érzését, valamint egyfajta találkozási pontként értelmezhetőek a némettség körében. Továbbá az események lehetőséget biztosítanak a helyi termékek bemutatására és értékesítésére, ezzel támogatva a helyi termelők körét. A fesztiválok legnagyobb gyengesége, hogy az időtartamból fakadóan többnyire egy naposak, ezáltal a látogatók ritkán töltenek el vendégéjszakát az adott településen, így csupán a láthatatlan

turizmust erősítik. Az események többsége ingyenesen látogatható, tehát a vendégkör adatai statisztikai módszerekkel nehezen nyomon követhető. E két tényező következtében a nemzetiségi rendezvények turisztikai szempontú további vizsgálata kihívások elé állítják a kutatókat. Joggal vetődik fel a kérdés, hogy a hazai nemzetiséghez szorosan kapcsolódó értékek, hagyományok transzgenerációs megszakadása, elfeledése hosszú távon milyen hatással lesz azon desztinációk turisztikai versenyképességére, ahol ma a turisztikai kínálat kiemelkedő tagja egy-egy népcsoport szokásvilágára alapuló kulturális intézmény, fesztivál vagy esemény.

Irodalomjegyzék

2011. évi CLXXIX. törvény a nemzetiségek jogairól. (2011. 06.17)
<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100179.tv>
- Balassa I. – Ortutay G. (1979): *Magyar néprajz*. Budapest: Corvina.
- Bazsika E. – Gyuricza L. (2011): A néprajzi tájak lehetséges szerepe a turizmusban. In G. Michalkó – T. Rátz, *A turizmus dimenziói: humán, ökonómikus, politikum*. (pp. 40–56). Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.
- Csapó J. – Matesz, K. (2007): A kulturális turizmus jelentősége és szerepe napjaink idegenforgalmában. *Földrajzi Értesítő*, LVI(3-4):291–307.
- Harron, S. – Weiler, B. (1992): Review. Ethnic Tourism. In. B. Weiler – C. M. Hall (eds.), *Special Interest Tourism*. (pp. 83–94). London: Belhaven Press.
- Hewison, R. (1989): Heritage: An Interpretation. In. D. L. Uzzel (ed.), *Heritage Interpretation* (Vol. 1. . kötet, pp. 15–23). Longos: Belhaven Press.
- Irimiás A. (2018): *Az örökségturizmus menedzsmentje [Digitális kiadás]*. Budapest: Akadémiai Kiadó. (Letöltve: 2020.06.14.)
https://mersz.hu/hivatkozas/m306aoe_2_p1#m306aoe_2_p1
- Jászberényi M. (2014): A kulturális turizmus sokszínűsége. Budapest: Nemzeti Közszerológiai Tankönyv Kiadó.
- Jones, R. (2009): Heritage and Culture. In R. Kitchen, & N. Thrift (szerk.), *International Encyclopedia of Human Geography*. (old.: 98-103). Oxford: Elsevier.
- Juhász J. (1972): *Magyar értekezéskézisótár*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Kondor Z. (2003): A kultúra fogalmának és tartalmának változása Cicerótól Carey-ig. In. K. Nyíri, *Virtuális Egyetem Magyarországon* (pp. 338–345). Budapest: Typotex Kiadó.
- Malinowski, B. (1939): *The Functional Theory*. In: *Malinowski, B. 1944: A Scientific Theory of Culture and Other Essays*. Chapel hill: The University of North Carolina Press.

- Michalkó G. – Horváth A. (2014): Az etnicitás turizmusföldrajzi értelmese erdélyi példákon keresztül. *Földrajzi Közlemények*, 138(2):150–160.
- Pap Á. (2014): Az épített örökség és a helyi identitás kapcsolatának cselekvőközpontú földrajzi vizsgálata budapesti mintaterületeken. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Természettudományi és Informatikai Kar Gazdaság- és Társadalomföldrajz Tanszék.
- Puczó L. – Rátz T. (2017): Az attrakciótól az élményig [Digitális Kiadás]. Budapest: Akadémia Kiadó.
https://mersz.hu/hivatkozas/dj235aaae_19_p1#dj235aaae_19_p1
- Puczó L. – Rátz T. (2000): Az attrakciótól az élményig. A látogatómenedzsment módszerei. Budapest: Geomédia.
- Rátz T. (2012): A kultúra élménye, az élmény kultúrája – A fesztiválok szerepe a kulturális turizmusban. In: A. Aubert, L. Gyuricza – Z. Huszti (szerk.), *A kultúra turizmusa, a turizmus kultúrája*. (pp. 35-44). Pécs: IDresearch Kft./ Publikon Kiadó.
- Smith, A. D. (1977): *National Identity*. Reno: University of Nevada Press.
- Smith, M. (2003): *Issues in Cultural Tourism Studies*. New York: Routledge.
- Sulyok J. (2005): Kulturális turizmus az európai városokban. *Turizmus Bulletin*, 3.
- Szeidl, K. – Aubert, A. (2019): The German Ethnicity in the Cultural Tourism Market of Hungary/South Transdanubia. *Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok*, 4(1-2):49–59.
- Szeidl, K. – Aubert, A. (2020): The opportunities for function expansion of the German traditional country houses in Hungary (traditional country houses exploitation model). In: A. Aubert, A. Mókusné Pálfi, & G. Nod, *Esettanulmányok a Dél-Dunántúli Turisztikai Régióból* (pp. 192–203). Pécs: PTE TTK FFI Turizmus Tanszék.
- Szeidl, K. – Aubert, A. (2021): The Role of Minority Education in the Expansion of the Functions of Hungarian Landscape Houses. *Treatises and Documents Journal of Ethnic Studies*, 86/2021, 99–120.
- Trócsányi A. (2005): A kultúra térbelisége – kulturális földrajz. In: J. Török (szerk.), *Tér – társadalom – kultúra* (pp. 34–40). Szeged.
- Tylor, E. B. (1871): *Primitive Culture, Researches into the Development of Methodology, Philosophy, Religion, Language, Art and Custom*. (7 ed., Vol. 2). (Brentano's, Ed.) New York.
- Yang, L. (2011): Ethnic tourism and cultural representation. *Annals of Tourism Research*, 38(2):561–585.
- UNESCO. (2001): Universal Declaration on Cultural Diversit.
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/culturaldiversity.aspx>

